

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΜΤΦΡ.)

Ομηρικά Έπη: Ιλιάδα

Μετάφραση: Ιάκωβος Πολυλάς

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Ζωή Σπανάκου , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης Ιωάννης Α. Πανούσης , Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. <i>Έλαβε μέρος στη συγγραφή του πρώτου μέρους (1/3)</i>
ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Ανδρέας Παναγόπουλος , Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών Αντώνιος Σανουδάκης , Σχολικός Σύμβουλος Ελένη Γιοβάνη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Λεμονιά Αμαραντίδου , Σκιτσογράφος - Εικονογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Ιωάννα Μόσχου , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Χριστίνα Αργυροπούλου , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Αλέξανδρος Ψυχούλης , Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	Ελληνικά Γράμματα - "Multimedia A.E."

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Παράξη με τίτλο:	ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ. <i>Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
	«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»
	Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης <i>Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
	Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου Γεώργιος Κ. Παληός <i>Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i> Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου <i>Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
	Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Ζωή Σπανάκου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΜΤΦΡ.)

Ομηρικά Έπη: Ιλιάδα

Μετάφραση: Ιάκωβος Πολυλάς

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Περιεχόμενα

Προλογικό σημείωμα	7
Εισαγωγή	8
Τα κυριότερα γεγονότα και το Ημερολόγιο της <i>Ιλιάδας</i>	12
ραψωδία Α	
Περίληπτική αναδιήγηση	17
στ. 1-53	18
στ. 54-306	23
στ. 307-349	33
στ. 350-431α	34
στ. 431β-493	39
στ. 494-612	40
ραψωδία Β	
Περίληπτική αναδιήγηση	46
ραψωδία Γ	
Περίληπτική αναδιήγηση	47
στ. 121-244	48
ραψωδία Δ	
Περίληπτική αναδιήγηση	55
στ. 422-544	56
ραψωδία Ε	
Περίληπτική αναδιήγηση	58
στ. 274-430	59
ραψωδία Ζ	
Περίληπτική αναδιήγηση	67
στ. 119-236	68
στ. 369-529	71
ραψωδία Η	
Περίληπτική αναδιήγηση	80
στ. 206-315	81
ραψωδία Θ	
Περίληπτική αναδιήγηση	87
ραψωδία Ι	
Περίληπτική αναδιήγηση	89
στ. 225-431	90

ραψωδία Κ	
Περίληπτική αναδιήγηση	100
ραψωδία Λ	
Περίληπτική αναδιήγηση	100
ραψωδία Μ	
Περίληπτική αναδιήγηση	102
ραψωδία Ν	
Περίληπτική αναδιήγηση	103
ραψωδία Ξ	
Περίληπτική αναδιήγηση	103
ραψωδία Ο	
Περίληπτική αναδιήγηση	104
στ. 1-79	105
ραψωδία Π	
Περίληπτική αναδιήγηση	108
στ. 1-100	109
στ. 684-867	112
ραψωδία Ρ	
Περίληπτική αναδιήγηση	119
στ. 424-458	120
ραψωδία Σ	
Περίληπτική αναδιήγηση	121
στ. 478-616	122
ραψωδία Τ	
Περίληπτική αναδιήγηση	130
στ. 1-152	130
ραψωδία Υ	
Περίληπτική αναδιήγηση	136
ραψωδία Φ	
Περίληπτική αναδιήγηση	137
ραψωδία Χ	
Περίληπτική αναδιήγηση	138
στ. 247-394	139
ραψωδία Ψ	
Περίληπτική αναδιήγηση	145
ραψωδία Ω	
Περίληπτική αναδιήγηση	146
στ. 468-677	147
στ. 678-805	156
Θέματα συνθετικών - δημιουργικών ανακεφαλαιωτικών εργασιών για την <i>Ιλιάδα</i>	165
Πίνακας όρων και θεμάτων (επιλογή)	167
Πίνακας ονομάτων και τοπωνυμίων (επιλογή)	167

Προλογικό σημείωμα

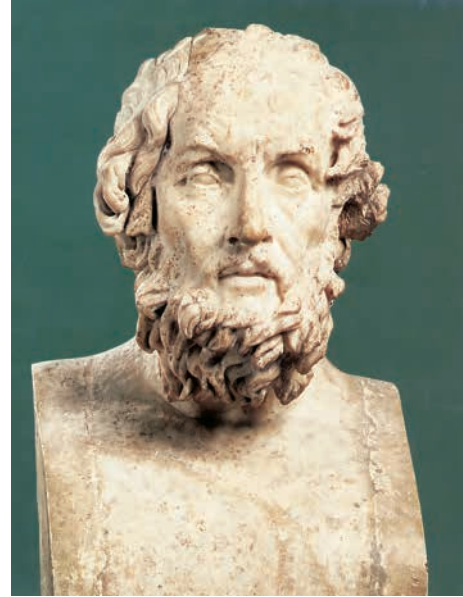
Με το βιβλίο σας «Ομηρικά Έπη - *Ιλιάδα*» θα συνεχίσετε το ταξίδι σας στον ομηρικό κόσμο για να μελετήσετε καλύτερα τους ομηρικούς ήρωες που συναντήσατε στην Οδύσσεια και θα γνωρίσετε νέους ήρωες, πλουτίζοντας παράλληλα τις γνώσεις σας για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο και πολιτισμό.

Ας δούμε, όμως, από πιο κοντά το περιεχόμενο του νέου σας βιβλίου. Στην αρχή υπάρχει μια «Εισαγωγή» με πληροφορίες οι οποίες συμπληρώνουν τις γνώσεις που αποκτήσατε ήδη με τη διδασκαλία της *Οδύσσειας* για τα ομηρικά έπη. Μετά την «Εισαγωγή» θα βρείτε ένα «Ημερολόγιο», όπου έχουν καταχωριστεί τα κύρια γεγονότα της *Ιλιάδας* στις 51 ημέρες που εξελίσσεται το χρονικό παρόν του έπους. Στη συνέχεια ακολουθούν οι ραψωδίες σε μορφή περιληπτικών αναδιηγήσεων και αποσπασματικά. Κάτω από το μεταφρασμένο ομηρικό κείμενο θα βρείτε σχόλια που θα σας βοηθήσουν στην κατανόησή του. Κάθε ενότητα συμπληρώνεται από μικρό αριθμό παράλληλων κειμένων, από κάποιους στίχους σε πρωτότυπη μορφή, στη γλώσσα δηλαδή και τη μορφή που μας παραδόθηκαν από την αρχαιότητα, από τις «Ερωτήσεις-θέματα για συζήτηση ή εργασία» και από «Διαθεματικές δραστηριότητες - Σχέδια εργασίας». Τόσο το κείμενο όσο και οι περιληπτικές αναδιηγήσεις συνοδεύονται από εικόνες που αναπαριστούν ομηρικές σκηνές κάθε ενότητας. Όλο αυτό το υλικό έχει σκοπό να φωτίσει διάφορες πλευρές του κειμένου και να σας βοηθήσει στην κατανόησή του. Οι εικόνες και τα παράλληλα κείμενα θα σας βοηθήσουν, επίσης, να δείτε πώς επηρεάστηκαν αρχαίοι ή νεότεροι δημιουργοί από το ιλιαδικό έπος και πώς ο Όμηρος γονιμοποίησε και συνεχίζει να γονιμοποιεί τη σύγχρονη τέχνη και σκέψη.

Ευχόμαστε το βιβλίο αυτό να σας φανεί χρήσιμο και να αποτελέσει αφορμή κάποια στιγμή να θελήσετε να διαβάσετε ολόκληρο το έργο του Ομήρου.

Εισαγωγή

Η *Ιλιάδα* μαζί με την *Οδύσσεια* αποτελούν τα αρχαιότερα έπη, όχι μόνο της ελληνικής, αλλά και της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, που μας παραδόθηκαν ολόκληρα και τοποθετούνται χρονικά στο δεύτερο μισό του 8ου αιώνα π.Χ. Η σύνθεση της *Ιλιάδας* προηγείται της *Οδύσσειας* και τοποθετείται γύρω στο 750 π.Χ. Έπειτα από τη μελέτη και της *Οδύσσειας*, η *Ιλιάδα* θα μας βοηθήσει να συνεχίσουμε το ταξίδι μας στον ομηρικό κόσμο και να ολοκληρώσουμε τη γνωριμία μας με τους ομηρικούς ήρωες. Η έκταση της *Ιλιάδας* είναι κατά 3.500 στίχους περίπου μεγαλύτερη από την *Οδύσσεια*, 15.693 στίχοι, και χωρίζεται, όπως και εκείνη, σε 24 ραψωδίες, όσα και τα γράμματα του ελληνικού αλφάβητου. Οι ιλιαδικές ραψωδίες δηλώνονται με ένα κεφαλαίο γράμμα και το περιεχόμενο της καθεμιάς αποδίδεται από έναν τίτλο τον οποίο θα βρείτε στην αρχή της αντίστοιχης περιληπτικής αναδιήγησης.

Εικόνα 1. Προτομή του Ομήρου. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 2ου αι. π.Χ. Παρίσι, Μουσείο Λούβρου (αντίγραφο).

Ιλιάδα και Ιστορία

Η *Ιλιάδα*, ακολουθώντας το κύριο γνώρισμα της επικής ποίησης, που είναι ο ηρωικός χαρακτήρας στο περιεχόμενό της, αναφέρεται σε ένα ένδοξο παρελθόν γεμάτο ηρωικές πράξεις. Έτσι, αν και το έπος συντέθηκε τον 8ο αιώνα, αναφέρεται σε αναμνήσεις μιας άλλης εποχής, της μυκηναϊκής, στο τέλος της οποίας έγινε ο Τρωικός πόλεμος (12ος αιώνας π.Χ.). Επειδή, λοιπόν, ο ποιητής αναπαριστά μίαν εποχή πολύ πιο μακρινή από τη δική του και αγνοεί πολλές λεπτομέρειες της καθημερινότητάς της, απεικονίζει μέσα στο έργο του έναν κόσμο που του είναι πιο πρόσφατος και οικείος. Γι' αυτό θα δούμε ότι οι συνήθειες, οι αντιλήψεις, οι θεσμοί και τα υλικά που χρησιμοποιούν οι ιλιαδικοί ήρωες ήταν γνωστά στην εποχή του ποιητή αλλά όχι και στον μυκηναϊκό άνθρωπο. Από την άλλη, δεν είναι λίγες οι φορές που ο ποιητής προσθέτει σ' αυτά και στοιχεία εντελώς φανταστικά και εξωπραγματικά. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η ιλιαδική πραγματικότητα, όπως και αυτή που γνωρίσαμε στην *Οδύσσεια*, είναι μια πλαστή πραγματικότητα και αποτελεί σύνθεση στοιχείων που επισώρευσαν οι αιώνες στο πεδίο της ιστορίας και στοιχείων φανταστικών, τα οποία οφείλονται στη δημιουργική φαντασία του ποιητή. Γι' αυτό δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε την *Ιλιάδα* ως ιστορική πηγή για τον αιώνα στον οποίο αναφέρεται. Αντίθετα, λόγω των πολλών αναχρονισμών, δίνει περισσότερες πληροφορίες για την εποχή κατά την οποία συντέθηκε. Και σ' αυτή την περίπτωση όμως πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η *Ιλιάδα* μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πρώτη ύλη την ιστορία, αλλά είναι πρωτίστως ποίηση και αυτό το ιστορικό υλικό έχει υποστεί ποιητική επεξεργασία από έναν δημιουργό που ήθελε με το έργο του μάλλον να τέρψει το ακρο-

ατήριό του, παρά να το πληροφορήσει για τα ιστορικά και κοινωνικά δεδομένα της εποχής στην οποία αναφέρεται. Επομένως, το ιλιαδικό έπος χρησιμοποιεί την ιστορία ως πηγή έμπνευσης και ταυτόχρονα ως χρονικό πλαίσιο, αλλά δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ιστορικό σύγγραμμα.

Περιεχόμενο, θέμα και δομή της *Ιλιάδας*

Στην *Ιλιάδα* το θέμα αποκαλύπτεται στον ακροατή του έπους από τους πρώτους κιόλας στίχους. Στο πρωτότυπο, μάλιστα, κείμενο η πρώτη λέξη είναι *μῆνις* (= θυμός, οργή). Αυτό είναι και το θέμα του έπους, η οργή δηλαδή του Αχιλλέα μετά τη σύγκρουσή του με τον αρχιστράτηγο των Αχαιών, τον Ατρείδη Αγαμέμνονα. Ο θυμός του Αχιλλέα προκλήθηκε με αφορμή τη μοιρασιά των λαφύρων. Συγκεκριμένα, ο Αγαμέμνονας είχε πάρει ως *γέρας* (= πολεμικό λάφυρο) τη Χρυσήδα, κόρη του ιερέα του Απόλλωνα Χρύση. Έπειτα από παράκληση του Χρύση, ο Απόλλωνας έστειλε λοιμό στο στρατόπεδο των Αχαιών, για να τους τιμωρήσει για την αρπαγή της Χρυσήδας. Έτσι ο Αγαμέμνονας υποχρεώθηκε να επιστρέψει τη Χρυσήδα στον πατέρα της. Απαίτησε όμως να πάρει αυθαίρετα ως λάφυρο τη Βρισηίδα, που ήταν το γέρας του Αχιλλέα. Το γεγονός αυτό προσέβαλε τον Αχιλλέα, που σε μια έκρηξη θυμού και ύστερα από μια έντονη σύγκρουση αποφασίζει να αποχωρήσει από τον πόλεμο μαζί με τους Μυρμιδόνες.

Ο Αχιλλέας επανέρχεται στη μάχη μόνο προς το τέλος του πολέμου (στη ραψωδία *Τ*), όταν ο Έκτορας σκότωσε τον φίλο του Πάτροκλο και αυτός, διψασμένος για εκδίκηση, θέλει να σκοτώσει το πρωτοπαλικάρο των Τρώων. Η *μῆνις*, λοιπόν, του Αχιλλέα αποτελεί την αφετηρία και το κύριο **θέμα** της *Ιλιάδας*. Η πρωτοτυπία του Ομήρου είναι ότι γύρω από αυτό το **θέμα**, το οποίο αποτελεί μόνο ένα επεισόδιο του δέκατου χρόνου της πολιορκίας της Τροίας, καταφέρνει να παρουσιάσει τους αγώνες των Ελλήνων γύρω από το Ίλιον (άλλη ονομασία της Τροίας), στη διάρκεια της δεκάχρονης πολιορκίας, γεγονός που δικαιολογεί και την ονομασία του έπους, *Ιλιάς* και όχι *Αχιλλής*! Πρέπει, λοιπόν, να γίνεται διάκριση ανάμεσα στο **θέμα** και στο **περιεχόμενο** της *Ιλιάδας*: το **θέμα**, που είναι η *μῆνις* του Αχιλλέα, δίνει αφορμή στον ποιητή να μας παρουσιάσει έναν πόλεμο που διήρκεσε δέκα χρόνια στην πεδιάδα της Τροίας. Αυτός ο πόλεμος αποτελεί και το **περιεχόμενο** του έπους. Ο ποιητής δεν τον περιγράφει από την αρχή του, αλλά αποσπά από τα δέκα χρόνια μια μικρή χρονική περίοδο που καλύπτει 51 ημέρες, πριν από την άλωση της πόλης. Ακριβέστερα, το έπος τελειώνει με τον θάνατο και τον ενταφιασμό του Έκτορα, του βασικού υπερασπιστή της Τροίας. Η συνέχεια (άλωση και καταστροφή της Τροίας, αιχμαλωσία των μελών της βασιλικής οικογένειας κτλ.) παρουσιάζεται σε άλλα έπη. Οι 51 αυτές ημέρες είναι το χρονικό παρόν του έπους. Μέσα σ' αυτό βέβαια γίνονται αναφορές στο παρελθόν με χρονικές συντμήσεις, αναδρομές στα περασμένα και ένθετες διηγήσεις (εγκιβωτισμούς) παλαιών γεγονότων, όπως και προαναγγελίες για το μέλλον. Αυτές οι προβολές στο μέλλον θα αποτελούσαν το θέμα άλλων έργων (π.χ. όταν ο ποιητής φαντάζεται το τέλος του Αστυάνακτα, του γιου του Έκτορα, Ω 728 κ.εξ.).

Η *μῆνις* λοιπόν του Αχιλλέα, σε συνδυασμό με την απόφαση του Δία να ικανοποιήσει τον ήρωα βοηθώντας τους Τρώες (*Διὸς βουλή*), έπειτα από παράκληση της μητέρας του Θέτιδας, υπήρξε γενεσιουργός αιτία πολλών δεινών για τους Αχαιούς. Η αποχή του ισχυρότερου Αχαιού από τη μάχη είχε ως συνέπεια οι Τρώες, με τη βοήθεια μάλιστα του Δία, να προβάλουν αποφασιστική αντίσταση και να σημειώσουν σημαντικές νίκες, που οδήγησαν στην επιμήκυνση του πολέμου.

Έτσι το θέμα της *μήνιδος* του Αχιλλέα αποκτά μεγάλη σημασία για τη σύνθεση της *Ιλιάδας* και την εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων. Η μεγάλη σημασία της οργής του ήρωα φαίνεται και από τη συχνότητα με την οποία εμφανίζεται το θέμα αυτό στο έπος τόσο σε σχέση με τους θνητούς, καθώς οι ήρωες πολλές φορές θα θυμηθούν τον Αχιλλέα και θα αναφερθούν στην απουσία του, όσο και σε σχέση με τους θεούς, των οποίων οι συζητήσεις και οι ενέργειες βρίσκονται σε στενή συνάρτηση με τη *μήνιν* του Πηλεΐδη. Βέβαια, υπήρχαν και άλλοι σημαντικοί ήρωες, ιδίως ο Διομήδης που πήρε τη θέση του απόντος Αχιλλέα. Πολλοί μάλιστα από τους Αχαιούς αρχηγούς, όπως ο Διομήδης, ο Αγαμέμνωνας, ο Πάτροκλος κ.ά., πραγματοποιούν σπουδαία κατορθώματα (*αριστείες*) στο πεδίο της μάχης όσο λείπει ο Αχιλλέας. Παρ' όλες όμως τις παροδικές επιτυχίες των Αχαιών, οι Τρώες με τον ισχυρό πολέμαρχό τους, τον Έκτορα, είχαν την πρωτοβουλία στον πόλεμο, γιατί αυτό τον τελευταίο μόνο ο Αχιλλέας μπορούσε να τον αντιμετωπίσει. Όταν όμως ο ήρωας, μετά τον φόνο του Πάτροκλου από τον Έκτορα, συμφιλιώνεται με τον Αγαμέμνονα και παίρνει και πάλι μέρος στον πόλεμο, σκοτώνει το πρωτοπαλικάρο των Τρώων, οπότε η ζυγαριά γέρνει και πάλι προς το μέρος των Αχαιών και η άλωση της Τροίας φαίνεται να πλησιάζει. Αυτήν όμως δε θα τη διηγηθεί ο Όμηρος στην *Ιλιάδα*.

Το θέμα επομένως του θυμού του Αχιλλέα διατρέχει όλη την *Ιλιάδα*. Παράλληλα, γύρω από αυτό ο ποιητής πλέκει το περιεχόμενο του έπους, που είναι πολύ ευρύτερο, και χρονικά και θεματολογικά, από το θέμα της *μήνιδος*, δηλαδή τους δεκάχρονους αγώνες των Αχαιών γύρω από την Τροία (Ιλιον).

Διαφορές *Ιλιάδας* και *Οδύσσειας*

Ανάμεσα στα δύο ομηρικά έπη θα παρατηρήσουμε σημαντικές διαφορές τόσο στο ύφος όσο και στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται ο κόσμος. Από τα αρχαία κιόλας χρόνια η δραματική πυκνότητα της *Ιλιάδας* είχε αποδοθεί στο νεαρό της ηλικίας του ποιητή, ενώ το αφηγηματικό ύφος της *Οδύσσειας* ταίριαζε καλύτερα σε ένα έργο των γηρατειών. Η διαφορά όμως του ύφους δε θα πρέπει να αναζητηθεί μόνο στη χρονολόγηση, αλλά και στο διαφορετικό θέμα κάθε έργου.

Η *Οδύσσεια*, όπως είδαμε, μοιάζει με ναυτικό παραμύθι σε παράξενους τόπους με εξωπραγματικά όντα (Κύκλωπες, Σειρήνες κτλ.). Αντίθετα, το παραμυθικό στοιχείο λείπει από την *Ιλιάδα*. Οι μύθοι της έχουν ηρωικό περιεχόμενο, αλλά η δράση εντοπίζεται σε έναν πραγματικό κόσμο, απαλλαγμένο από τέρατα και φανταστικές περιπέτειες. Ακόμη και οι θεοί της έχουν ανθρώπινες διαστάσεις και η συμπεριφορά τους συχνά ελάχιστα διαφέρει από αυτήν των ανθρώπων.

Η *Οδύσσεια*, παρ' όλη την πληθώρα φανταστικών και παραμυθικών στοιχείων, καθρεφτίζει κοινωνικά μια νεότερη εποχή, όταν ο θεσμός της βασιλείας πλέον παρακμάζει, ενώ στην *Ιλιάδα* βρίσκεται στην ακμή του. Η *Οδύσσεια* περιγράφει τη γέννηση της πόλης με πολιτικά σώματα που έχουν αποφασιστικό ρόλο δίπλα στον βασιλιά. Στο βασίλειο των Φαιάκων, παρ' όλο που υπάρχει μόνο στο πλαίσιο του μύθου, λειτουργεί μια συνέλευση γερόντων, όπως αντίστοιχα στην Ιθάκη υπάρχει μια άτυπη συνέλευση του λαού, έστω και χωρίς δυνατότητα παρέμβασης στο θέμα των απαιτήσεων των μνηστήρων. Ωστόσο, από αυτήν πρέπει ο Τηλέμαχος να ζητήσει βοήθεια για να αρχίσει να ψάχνει για τον πατέρα του. Είναι φανερό ότι βρισκόμαστε σε μια περίοδο μετάβασης από τη βασιλεία με την απόλυτη εξουσία σε μια νεότερη εποχή με τη δημιουργία αντιπροσωπευ-

τικών πολιτικών σωμάτων. Στην *Ιλιάδα* καθρεφτίζεται η αντίληψη μιας κλειστής αριστοκρατικής τάξης, ενώ στην *Οδύσσεια* οι ήρωες ανήκουν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και ακούγονται οι πεποιθήσεις και οι πόθοι των κατώτερων τάξεων. Στις στρατιωτικές συνελεύσεις της *Ιλιάδας*, όπου αποφασίζονται τα διάφορα ζητήματα, οι απλοί στρατιώτες ακούνε, αλλά αρκούνται στο να επευφημήσουν. Ο Θερσίτης, που τόλμησε να διαφωνήσει με τον Αγαμέμνονα και να υψώσει το ανάστημά του, βρήκε την ανάλογη τιμωρία από τον Οδυσσέα (B 225-270).

Οι θεοί που γνωρίσαμε στην *Οδύσσεια* δεν είναι το ίδιο εγωιστές και άδικοι, όπως στην *Ιλιάδα*: στο νεότερο έπος έχει αρχίσει να καθιερώνεται στον Όλυμπο κάποια ηθική τάξη. Είναι βέβαια και οι θεοί της *Οδύσσειας* γεμάτοι πάθη, μα δεν έχουν την πρωτογονική εκρηκτικότητα που θα συναντήσουμε στους θεούς της *Ιλιάδας*. Ανάλογες αντιθέσεις θα παρατηρήσουμε και στους δύο κεντρικούς ήρωες των επών. Ο Οδυσσέας δεν έχει την ορμητικότητα του Αχιλλέα ούτε την έλλειψη του μέτρου, μα άλλες, πιο πολύτιμες στην καθημερινή ζωή, αρετές, όπως η εξυπνάδα, η επιμονή και η καρτερικότητα. Για να πετύχει τον σκοπό του στηρίζεται περισσότερο στην εφευρετικότητα του νου του, παρά στη μυϊκή του δύναμη. Με λίγα λόγια ο χαρακτήρας της *Ιλιάδας* είναι πολεμικός, και γι' αυτό μερικές φορές σκληρός, ενώ της *Οδύσσειας* είναι πιο ήρεμος και ειρηνικός. Αν ο δεύτερος ταιριάζει σε έναν ώριμο ποιητή, οπλισμένο με την πείρα της ζωής, τότε ο πρώτος αποκαλύπτει σίγουρα έναν δημιουργό στην ακμή της νεανικής ηλικίας του.

Χάρτης 1. Το Αιγαίο των μυκηναϊκών χρόνων και η τρωική εκστρατεία.

ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ και το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ της *ΙΛΙΑΔΑΣ*

Ημέρα	Σκηνή – Γεγονός	Ραψωδία - στίχοι
1η ημέρα	Προοίμιο Ικεσία του Χρύση. Οργή του Φοίβου - λοιμός.	A 1-11 A 12-53
1η-9η ημέρα	Λοιμός	A 54
10η ημέρα	Συνέλευση των Αχαιών. Φιλονικία Αγαμέμνονα και Αχιλλέα. Η Χρυσήδα αποστέλλεται στον πατέρα της και κήρυκες οδηγούν τη Βρισηίδα από τη σκηνή του Αχιλλέα στον Αγαμέμνονα. Συνάντηση Αχιλλέα και Θέτιδας. Η πρεσβεία με επικεφαλής τον Οδυσσέα φτάνει στη Χρύσα.	A 55-477
11η ημέρα	Επιστροφή της πρεσβείας από τη Χρύσα. Η μῆνις του Αχιλλέα.	A 478-493
Από τη 10η (συνάντηση Αχιλλέα-Θέτιδας) μέχρι την 21η ημέρα	12 ημέρες απουσίας των θεών στη χώρα των Αιθιόπων.	
21η ημέρα	Συνάντηση Θέτιδας και Δία. Ικεσία της Θέτιδας και υπόσχεση του Δία. Φιλονικία Ἴφρας και Δία. Συμπόσιο των θεών.	A 494-605
Νύχτα προς την 22η ημέρα	Βραδινή ανάπαυση. Ο Δίας στέλνει όνειρο στον Αγαμέμνονα.	A 606-612 B 1-47
22η ημέρα (πρώτη ημέρα μάχης)	Συνέλευση των Αχαιών. Ετοιμασία για μάχη. Κατάλογος των πλοίων. Κατάλογος των Τρώων. Μονομαχία Μενέλαου-Πάρη. Ανακωχή. Η Ελένη στα τείχη της Τροίας. Η έκβαση της μονομαχίας. Παραβίαση της ανακωχής από τον Πάνδαρο. Τραυματισμός του Μενέλαου. Επιθεώρηση του στρατού από τον Αγαμέμνονα. Μάχη με παρουσία θεών στο πλευρό των δύο αντιπάλων. Αριστεία του Διομήδη. Έντονη η παρουσία των θεών στο πεδίο της μάχης. Ο Διομήδης τραυματίζει την Αφροδίτη και τον Άρη. Επιστροφή των θεών στον Όλυμπο. Οι Τρώες κινδυνεύουν και ο Έλενος στέλνει τον Έκτορα στην Τροία με την εντολή οι Τρωαδίτισσες να δεηθούν στην Αθηνά. Γλαύκος και Διομήδης.	B 48-877 Γ Δ Ε

ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ και το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ της *ΙΛΙΑΔΑΣ* (συνέχεια)

Ημέρα	Σκηνή – Γεγονός	Ραψωδία - στίχοι
	Οι συναντήσεις του Έκτορα στην πόλη και η επιστροφή του στο πεδίο της μάχης μαζί με τον Πάρι. Άκαρπη μονομαχία Αίαντα και Έκτορα. Τέλος της 1ης ημέρας μάχης.	Z H 1-320
Βράδυ της 22ης ημέρας	Συνελεύσεις στα δύο στρατόπεδα. Αποφάσεις για ανακωχή, ώστε να θάψουν τους νεκρούς τους. Οι Αχαιοί αποφασίζουν την ανέγερση τείχους.	H 321-380
23η ημέρα	Ανακωχή, ταφή νεκρών.	H 381-432
24η ημέρα	Ανέγερση του τείχους των Αχαιών.	H 433-482
25η ημέρα (δεύτερη ημέρα μάχης)	Συνέλευση των θεών. Το σχέδιο του Δία εφαρμόζεται. Ο Δίας παρακολουθεί τη μάχη από την Ίδη-Κηροστασία. Η νύχτα διακόπτει τη μάχη. Οι Τρώες στρατοπεδεύουν στην πεδιάδα. Οι Αχαιοί βρίσκονται σε δύσκολη θέση.	Θ
Νύχτα προς την 26η ημέρα	Οι Αχαιοί αποφασίζουν να στείλουν πρεσβεία στον Αχιλλέα. Αποστολή της πρεσβείας και αποτυχία της. Ανακοίνωση της άρνησης του Αχιλλέα και αντίδραση των Αχαιών. Κατασκοπευτικές επιχειρήσεις των δύο αντιπάλων στη διάρκεια της νύχτας. Τα κατορθώματα του Διομήδη και του Οδυσσέα.	I K
26η ημέρα (τρίτη ημέρα μάχης)	Τα κατορθώματα του Αγαμέμνονα (<i>αριστεία</i>). Επιτυχίες του Έκτορα με τη βοήθεια του Δία. Οι Έλληνες αρχηγοί εγκαταλείπουν τη μάχη τραυματισμένοι. Ο Αχιλλέας στέλνει τον Πάτροκλο στη σκηνή του Νέστορα και ο γέροντας της Πύλου παρακινεί τον Πάτροκλο να οδηγήσει αυτός τους Μυρμιδόνες στη μάχη. Οι μάχες γύρω από το τείχος των Αχαιών. Παρά την αντίσταση των Αχαιών, ο Έκτορας γκρεμίζει μια πύλη του τείχους, οι Τρώες εισβάλλουν και οι Αχαιοί υποχωρούν προς τα πλοία τους. Σφοδρές μάχες δίπλα στα πλοία. Τους Έλληνες στηρίζει ο Ποσειδώνας. Πρωτοστατούν ο Έκτορας και ο Αίαντας ο Τελαμώνιος. Οι Αχαιοί αντιστέκονται.	A M N

ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ και το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ της *ΙΛΙΑΔΑΣ* (συνέχεια)

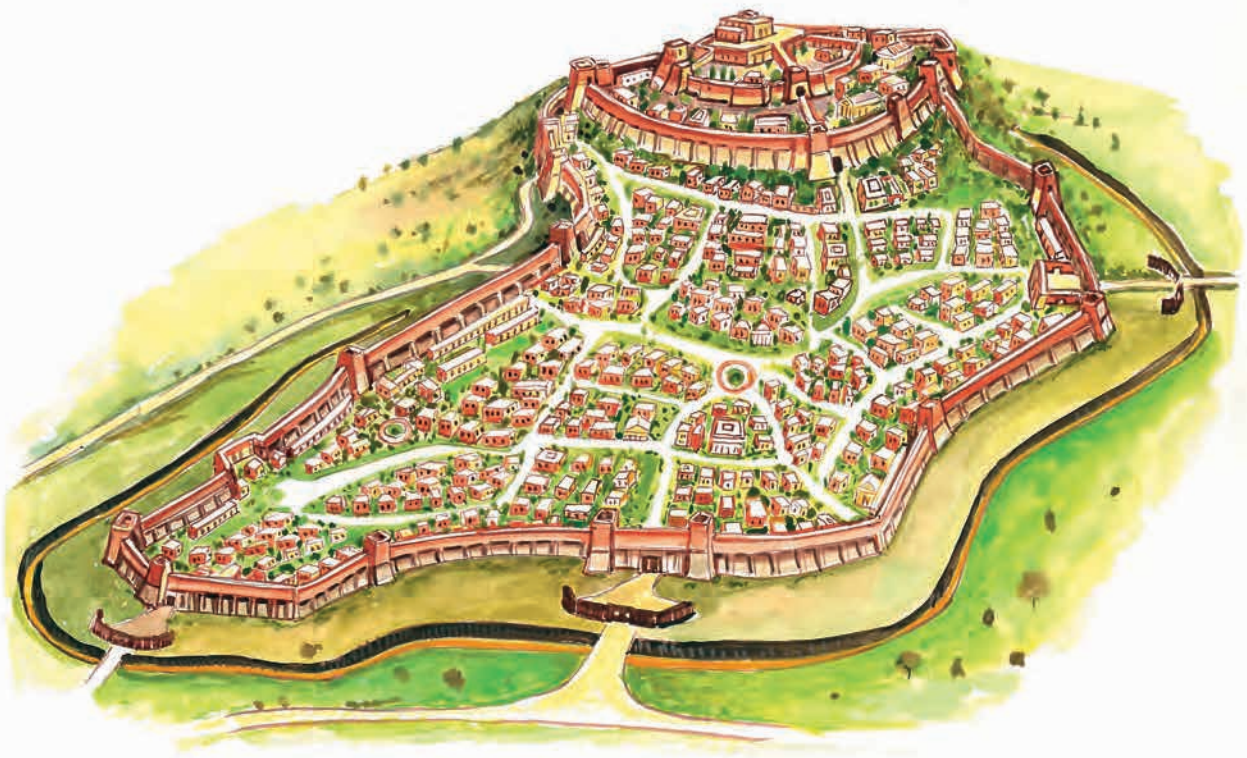
Ημέρα	Σκηνή – Γεγονός	Ραψωδία - στίχοι
	<p>Οι τραυματισμένοι αρχηγοί επιστρέφουν. Η Ήρα εξάπατά τον Δία και δίνεται στον Ποσειδώνα η ευκαιρία να βοηθήσει ανενόχλητος τους Αχαιούς, για να απωθήσουν τους Τρώες πέρα από την τάφρο του αχαϊκού τείχους.</p> <p>Ο Δίας ξυπνά, επιτίθεται στην Ήρα και απομακρύνει τον Ποσειδώνα από τη μάχη. Οι Τρώες με την καθοδήγηση του Απόλλωνα πλησιάζουν και πάλι στα πλοία. Ο Πάτροκλος επιστρέφει στον Αχιλλέα. Οι Τρώες απειλούν να πυρπολήσουν το πλοίο του Πρωτεσίλαου, το οποίο υπερασπίζεται ο Αϊάντας.</p> <p>Ο Πάτροκλος πείθει τον Αχιλλέα να οδηγήσει αυτός τους Μυρμιδόνες στη μάχη. Τα κατορθώματα του Πάτροκλου. Οι Τρώες υποχωρούν. Ο Πάτροκλος σκοτώνει τον Σαρπηδόνα και τον ηνίοχο του Έκτορα Κεβριόνη. Τα τελευταία κατορθώματα του Πάτροκλου και ο θάνατός του.</p> <p>Μάχη και μονομαχίες γύρω από τον νεκρό Πάτροκλο. Η αριστεία του Μενέλαου. Οι Αχαιοί επιστρέφουν με το πτώμα του Πάτροκλου.</p> <p>Ο Αχιλλέας πληροφορείται τον θάνατο του φίλου του και αποφασίζει να πάρει εκδίκηση. Η εμφάνιση του Αχιλλέα στην τάφρο σώζει τους Αχαιούς που υποχωρούν με το πτώμα του Πάτροκλου.</p>	<p>Ξ</p> <p>Ο</p> <p>Π</p> <p>Ρ</p> <p>Σ 1-238</p>
Νύχτα προς την 27η ημέρα	<p>Τα δύο στρατόπεδα στη διάρκεια της νύχτας. Η Θέτιδα ζητάει από τον Ήφαιστο καινούρια όπλα για τον γιο της και ο θεός τα κατασκευάζει. Περιγραφή της ασπίδας.</p>	<p>Σ 239-616</p>
27η ημέρα (τέταρτη ημέρα μάχης)	<p>Η Θέτιδα παραδίδει στον γιο της τη νέα του πανοπλία. Ο Αχιλλέας και ο Αγαμέμνονας συμφιλιώνονται. Μετά τον κοινό θρήνο για τον Πάτροκλο, ο Αχιλλέας φοράει την πανοπλία του και ετοιμάζεται για τη μάχη της εκδίκησης.</p> <p>Οι θεοί συνεδριάζουν και αποφασίζουν να συμμετάσχουν στη μάχη. Ο Αχιλλέας μονομαχεί με τον Αινεία, ο οποίος σώζεται από τον Ποσειδώνα. Ο Αχιλλέας σκοτώνει πολλούς Τρώες, ενώ οι τελευταίοι τρέπονται σε άτακτη φυγή.</p>	<p>Τ</p> <p>Υ</p>

ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ και το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ της *ΙΛΙΑΔΑΣ* (συνέχεια)

Ημέρα	Σκηνή – Γεγονός	Ραψωδία - στίχοι
	<p>Ο Αχιλλέας, εκτός από τους Τρώες, αντιμετωπίζει και τον ποταμό Σκάμανδρο, που ορμάει εναντίον του. Μάχες μεταξύ των θεών. Οι Τρώες βρίσκουν τελικά καταφύγιο μέσα στα τείχη της πόλης τους.</p> <p>Μονομαχία Αχιλλέα και Έκτορα. Θάνατος του Έκτορα και κακοποίηση του σώματός του από τον Αχιλλέα. Θρήνοι για το πρωτοπαλίκαιο της Τροίας.</p> <p>Νεκρώσιμες τελετές και νεκρόδειπνος για τον Πάτροκλο.</p>	<p>Φ</p> <p>Χ</p> <p>Ψ 1-58</p>
Νύχτα προς την 28η ημέρα	Ο Αχιλλέας συνομιλεί στον ύπνο του με τον Πάτροκλο.	Ψ 59-109
28η ημέρα	Καύση του νεκρού σώματος του Πάτροκλου.	Ψ 110-226
29η ημέρα	<p>Ταφή των οστών του Πάτροκλου και αγώνες προς τιμήν του.</p> <p>Δεύτερη κακοποίηση του πτώματος του Έκτορα από τον Αχιλλέα.</p>	<p>Ψ 227-897</p> <p>Ω 1-21</p>
29η έως 40ή ημέρα	Ένδεκα ημέρες βεβήλωσης του νεκρού Έκτορα. Οι θεοί λυπούνται τον νεκρό ήρωα.	Ω 22-30
41η ημέρα	Συνέλευση των θεών. Ο Δίας ειδοποιεί με την Ίριδα τον Πρίαμο να πάει να ικετεύσει τον Αχιλλέα.	Ω 31-187
Νύχτα προς την 42η ημέρα	Ο Πρίαμος ετοιμάζεται. Η συνάντηση του Πρίαμου και του Αχιλλέα. Η ικεσία του Πρίαμου. Ο Αχιλλέας λυτρώνει τον Έκτορα και υπόσχεται ενδεκαήμερη ανακωχή.	Ω 188-677
42η ημέρα	Ο νεκρώσιμος νόστος του Έκτορα. Θρήνοι για τον ήρωα.	Ω 678-777
42η έως 50ή ημέρα	Εννέα ημέρες θρήνου και ετοιμασιών για τη νεκρική πυρά του Έκτορα.	Ω 778-785
51η ημέρα	Η ταφή του Έκτορα. Ο νεκρόδειπνος.	Ω 786-805

Χάρτης 2. Το Αγαίο και η Μ. Ασία.

Εικόνα 2. Αναπαράσταση της Τροίας.